

หลักสูตรการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ (สานพัด)

หลักสูตร 25 ชั่วโมง

กลุ่มอาชีพพาณิชยกรรมและการบริการ

ความเป็นมา

การจัดการศึกษาอาชีพในปัจจุบันมีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นการพัฒนาประชากรของประเทศให้มีความรู้ ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นการแก้ปัญหาการว่างงานและส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชุมชน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์ 2555 ภายใต้กรอบเวลา 2 ปี ที่จะพัฒนา 5 ศักยภาพของพื้นที่ใน 5 กลุ่มอาชีพใหม่ ให้สามารถแข่งขันได้ใน 5 ภูมิภาคหลักของโลก “รู้เขา รู้เรา เเท่าทัน เพื่อแข่งขันได้ในเวทีโลก” ตลอดจนกำหนดภารกิจที่จะยกระดับการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถให้ประชาชนได้มีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ ที่มั่นคง โดยเน้นการบูรณาการให้สอดคล้องกับศักยภาพด้านต่างๆ มุ่งพัฒนาคนไทยให้ได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและการมีงานทำอย่างมีคุณภาพ ทั้งถึงและเท่าเทียมกัน ประชาชนมีรายได้มั่นคง มั่งคั่ง และมีงานทำอย่างยั่งยืน มีความสามารถเชิงการแข่งขันทั้งในระดับภูมิภาคอาเซียนและระดับสากล ซึ่งจะเป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในรูปแบบใหม่ที่สร้างความมั่นคงให้แก่ ประชาชนและประเทศชาติ. การจักสานงานจากไม้ไผ่ เป็นหัตถกรรมหนึ่งที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาของท้องถิ่น มีคุณค่าทางศิลปะและความงามของการจักสาน มีรูปทรง โครงสร้าง และลวดลายที่สามารถบอกความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี ไม้ไผ่เป็นวัสดุที่หาง่าย เป็นการใช้วัสดุธรรมชาติให้เป็นประโยชน์สูงสุด นอกจากจะเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แล้ว ยังมีส่วนช่วยสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มรายได้ ส่งเสริมสู่การประกอบอาชีพต่อไป

หลักการของหลักสูตร

หลักสูตรการประกอบอาชีพ การจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ (สานพัด) มีหลักการดังนี้ มีหลักการดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมอาชีพและอนุรักษ์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. เป็นหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการศึกษาเพื่อการมีงานทำ เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้จริง มีเจตคติที่ดีและภูมิใจในงานอาชีพที่ทำอยู่ได้
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สามารถเทียบโอนผลการเรียนสู่หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในสาระการประกอบอาชีพรายวิชาเลือกได้

จุดหมาย

หลักสูตรการประกอบอาชีพ การทำจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ (สานพัด) มีจุดหมายดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และมีทักษะในการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ชนิดต่างๆ
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประกอบอาชีพ และสร้างรายได้ที่ยั่งยืน

กลุ่มเป้าหมาย

หลักสูตรการประกอบอาชีพการทำจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ (สานพัด) สำนักงานส่งเสริม การศึกษา
นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกำหนดคุณสมบัติกลุ่มเป้าหมายผู้เข้ารับการอบรม ดังนี้

1. ประชาชนผู้ไม่มีอาชีพ
2. ประชาชนผู้มีอาชีพและต้องการพัฒนาอาชีพ

ระยะเวลา

จำนวน 25 ชั่วโมง

- ภาคทฤษฎี จำนวน 4 ชั่วโมง
- ภาคปฏิบัติ จำนวน 21 ชั่วโมง

โครงสร้างของหลักสูตรการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ (สานพัด)

จำนวน 25 ชั่วโมง

ที่	เรื่อง	จุดประสงค์การเรียนรู้	เนื้อหา	การจัดกระบวนการเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง	
					ทฤษฎี	ปฏิบัติ
1	ช่องทางการประกอบอาชีพ	เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอก ความหมาย วิธีการ และ ประโยชน์ของการทำผลิตภัณฑ์จาก จักสาน ได้	<p>ความรู้เบื้องต้นในการทำ ผลิตภัณฑ์จาก จักสานจาก ไม้ไผ่</p> <p>1 ความหมายของการทำ ผลิตภัณฑ์จาก จักสานจาก ไม้ไผ่</p> <p>2 วิธีการทำผลิตภัณฑ์ จากจักสาน</p> <p>3 ประโยชน์ของการทำ ผลิตภัณฑ์จากจัก สาน</p>	<p>1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ใบ ความรู้ เพื่อนา ข้อมูลการคิด วิเคราะห์และใช้ในการ ประกอบอาชีพ</p> <p>2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เรื่องการทำ ผลิตภัณฑ์จากจัก สานจากไม้ไผ่</p> <p>3 ครู ผู้เรียน และผู้รู้ ร่วมกัน อภิปราย เกี่ยวกับความเป็นมา ของทำผลิตภัณฑ์จาก จักสาน จากไม้ไผ่</p>	2	3
2	ทักษะการ ประกอบอาชีพ	เพื่อให้ผู้เรียนฝึก ปฏิบัติ	<p>1. การทำผลิตภัณฑ์จาก ไม้ไผ่ เป็นชะลอม</p> <p>2. การทำผลิตภัณฑ์จาก ไม้ไผ่ เป็นตะกร้า</p>	<p>1 วิทยากรบรรยายและสาธิต การทำชะลอม และตะกร้า</p> <p>2. ผู้เรียนเรียนรู้และฝึกทำ ชะลอมและตะกร้า</p>	1	16
3	การ บริหาร จัดการ อาชีพ	เพื่อให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้ใน การ บริหารจัดการด้าน การตลาด ช่อง ทางการจาหน่าย สินค้า	<p>1. การบริหารจัดการกลุ่ม</p> <p>2. การบริหารจัดการด้าน การตลาด</p> <p>3. การบริหารจัดการ ด้านบัญชี กำไร คຸ້ມ ทุน</p>	<p>1. วิทยากรบรรยายให้ความรู้ ในเรื่อง การ บริหารจัดการ กลุ่ม</p> <p>2. ผู้เข้าร่วมจัดการวางแผน ด้านการตลาด การทำบัญชี</p>	1	2

การจัดกระบวนการเรียนรู้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร/ภูมิปัญญา
2. การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้
3. เรียนรู้ด้วยตนเอง
4. แลกเปลี่ยนเรียนรู้
5. ฝึกปฏิบัติจริง

สื่อการเรียนรู้

หลักสูตรการประกอบอาชีพ หลักสูตรการประกอบอาชีพการทำจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ (สานพัด) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังนี้

1. เอกสารความรู้การทำจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ (สานพัด)
2. ใบความรู้การทำจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ (สานพัด)
3. ภูมิปัญญา / ผู้รู้
4. แหล่งเรียนรู้ทางการตลาด

การวัดและประเมินผล

หลักสูตรการประกอบอาชีพ หลักสูตรการประกอบอาชีพการทำจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ (สานพัด) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีการวัดผลและประเมินผล ดังนี้

1. การประเมินความรู้ภาคทฤษฎีระหว่างเรียนและจบหลักสูตร
2. การประเมินผลงานระหว่างเรียนจากการปฏิบัติ ได้ผลงานที่มีคุณภาพสามารถสร้างรายได้ และ จบหลักสูตร

การจบหลักสูตร

1. มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
2. มีผลการประเมินตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60
3. มีผลงานที่มีคุณภาพ

เอกสารหลักฐานการศึกษา

1. หลักฐานการประเมินผล
2. ทะเบียนคุมวุฒิปัตร์
3. วุฒิปัตร์การศึกษา ออกโดยสถานศึกษา

การเทียบโอน

ผู้เรียนที่จบหลักสูตรนี้สามารถนำไปเทียบโอนผลการเรียนรู้กับหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในสาระการประกอบ อาชีพวิชาเลือกที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้น

ใบความรู้การสานพัด

พัดสาน เป็นของใช้สำหรับโบกเตาไฟของคนไทยในสมัยก่อน หรือใช้สำหรับโบกพัดร่างกายให้หายคลายจากความร้อนได้ สามารถที่จะนำติดตัวไปไหนมาไหนได้อย่างสะดวก วัสดุที่ใช้พัดสานเป็นผลผลิตจากพืชพรรณธรรมชาติในท้องถิ่นคือ ไม้ไผ่

การสานพัด ผู้สานนิยมสานเป็นรูปลักษณะต่าง ๆ มุ่งเน้นประโยชน์การใช้งาน มีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบให้มีความสวยงามประณีต เช่น พัดสานห้าเหลี่ยมเหมาะสำหรับโบกพัดเตาไฟ พัดยกลายดอกสานเป็นลวดลายต่าง ๆ พัดละเอียดรูปใบโพธิ์หรือรูปหัวใจ และรูปตาลปัตร

พัดสานบ้านแพรงเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านอันทรงคุณค่าที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านอำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาวอำเภอบ้านแพรงริเริ่มการสานพัดมาเป็นเวลานานับ ๔๐ ปี มีการประยุกต์ปรับปรุงรูปแบบตลอดเวลา การสานพัดเป็นอาชีพเสริมทำรายได้ดีภายในครัวเรือน ชาวบ้านจะสานพัดในช่วงว่างเว้นจากการทำนา เป็นสินค้าพื้นเมืองที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวอำเภอบ้านแพรง พัดสายจึงกลายมาเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีชื่อเสียง และได้รับการยกย่องให้เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอบ้านแพรง ดังปรากฏในคำขวัญที่ว่า

“หลวงพ่อบุญเรือง หลวงพ่อขาว หลวงพ่อเกาตุบ้าน พัดสานคู่เมือง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสิรินธร รุ่งเรืองเกษตรกรรม เลิศล้ำหัตถศิลป์ ดินแดนถิ่นลิเก บ้านเกิดของหอมหวานาคศิริ ราชาลิเกแห่งเมืองไทย”

1. ไม้ไผ่สีสุก	14. จักรเย็บผ้า
2. มีดจักตอก	15. ด้าย
3. สีย้อมผ้า	16. น้ำมันสน
4. กระทะ	17. เกลือ
5. เตาด่าน	18. สารส้ม
6. แบบพิมพ์รูปพัด	19. ฟืน
7. ดินสอ	20. ไม้ขีดไฟ
8. กรรไกร	21. กะละมัง
9. กีบติดผมสีดำ	22. แปรงทำสี
10. เป็กตอกเย็บผ้า	23. ถ้วย
11. ชัน	24. ผ้าตาดทอง
12. เลื่อย	25. ผ้าลูกไม้
13. สว่านเจาะด้ามพัด	26. ฝาดิบ

วิธีการทำพัดสาน

การคัดเลือกไม้ ขั้นตอนแรกคือการเลือกไม้ไผ่ที่จะนำมาสานพัด ไม้ไผ่ที่นิยมนำมาจักตอกสานพัดคือไผ่สีสุก การคัดเลือกไม้จะต้องเป็นไม้ไม่อ่อนหรือแก่เกินไป เรียกว่า “ไม้มันปลากด” เนื้อไม้จะขาวเป็นมัน เมื่อนำไปย้อมสี สีจะเป็นเงาสดใส ไม้ที่ไม่นิยมนำมาสานพัดคือ ไม้อ่อน เพราะไม้อ่อนมอดจะกิน เมื่อแห้งเส้นตอกจะแตก เพราะเนื้อไม้หดตัว สำหรับไม้แก่สีของเนื้อไม้จะเป็นสีน้ำตาล เมื่อย้อมสีสีจะไม่สดใส และเนื้อไม้ที่แก่จะกรอบแตกหักง่าย ไม้ที่เป็นตามดเนื้อไม้จะดำ ผู้สานจะคัดเลือกไม้ที่มี ลำสมบูรณ์ปล้องยาว ปลายลำหรือยอดไม้ด้วนเพราะ ไม้ที่ยอดหรือปลายลำด้วนเนื้อไม้จะหยาบไม่สมบูรณ์

ไม้ไผ่ที่ใช้ทำพัดสาน

การจัดตอก นำไม้ที่คัดเลือกได้มาตัดเป็นท่อนด้วยเลื่อยคมละเอียด ถ้าเป็นพัดเล็กใช้ปล้องยาวประมาณ ๒๐-๓๐ เซนติเมตร และพัดใหญ่ใช้ปล้องยาวประมาณ ๓๐-๕๐ เซนติเมตร นำมาจักตอกเอาข้อไม้ออกให้หมด การจักตอกทำพัดละเอียด เส้นตอกจะต้องมีขนาดเล็ก เป็นพิเศษ มีความกว้างประมาณ ๓-๔ มิลลิเมตร ถ้าเป็นพัดธรรมดาหรือพัดหยาบขนาดเส้นตอกจะใหญ่ การจัดตอกจะต้องนำผิวและซี่ไม้ออกให้หมด ลอกตอกด้วยมีดตอก ลักษณะพิเศษของ มีดตอกเป็นมีดที่มีส่วนปลายแหลมคมด้ามยาว เวลาจักตอก ผู้จัดจะให้ด้ามมีดแนบลำตัว เพื่อบังคับให้เส้นตอกมีความบางเสมอกันตลอดทั้งเส้น การจักตอกนิยมจักครั้งละมาก ๆ นำตอกที่จักไปผึ่งลมหรือแดดให้แห้งก่อนนำไปย้อมสี

การย้อมสี การย้อมสีต้องย้อมลงในภาชนะที่เตรียมไว้ และย้อมครั้งละมาก ๆ เป็นการประหยัดสี สลับสีตามต้องการ วิธีการย้อมต้องย้อมลงในน้ำเดือด จุ่มเส้นตอกให้ทั่วตลอดทั้งเส้น เมื่อย้อมแล้วนำเส้นตอกที่ย้อมไปล้างลงในน้ำเย็น เป็นการล้างสีที่ไม่ติดเนื้อไม้ออกก่อน จะเหลือเฉพาะสีที่ติดเนื้อไม้เท่านั้น นำไปผึ่งลมหรือแดดให้แห้ง ก่อนนำไปสานพัด

การสานพัด การสานพัดนิยมสานเป็นลวดลายต่าง ๆ ลายที่เป็นลายพื้นฐานของการสานพัดคือลายสองและลายสาม การสานพัดผู้สานจะใช้เวลาและความสามารถพิเศษให้การสานยกดอกลวดลายปรับปรุงรูปแบบประยุกต์ลวดลายให้มีความสวยงามประณีต ไม่ใช่เฉพาะลายพื้นฐานเท่านั้น เช่น สานยกดอกเป็นลายเครือวัลย์ ลายดอกพิกุล ลายดอกแก้ว ลายดอกจันทร์ ลายตาหมากรุก เป็นต้น

การตัดแบบพัสาน เมื่อสานเป็นแผงตามต้องการ จะนำแบบหรือแม่พิมพ์ที่สร้างไว้เป็นรูปใบโพธิ์ วางทับลงบนแผงพัสที่สานไว้ ใช้ดินสอช่างไม้ขีดตาม

รอยขอบของแม่พิมพ์ใช้กรรไกรชนิดตัดสังกะสีตัดตามรอยดินสอที่ขีดไว้

การเย็บพัสาน นำพัสานที่ตัดตามแบบพิมพ์มาเย็บขอบพัสด้วยด้ายเงิน ด้ายทอง หรือลูกไม้สีต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสวยงามให้กับพัสาน การเย็บในสมัยก่อนใช้เย็บด้วยด้าย สมัยปัจจุบันนิยมใช้จักรเย็บผ้าเย็บเพราะสะดวกและรวดเร็วกว่าการเย็บด้วยมือ

การใส่ด้ามพัสาน นำด้ามพัสที่เหลาแล้วมาเจาะด้วยสว่านมือจำนวน ๒ รู นำตัว ใบพัสมาประกบด้ามโดยใช้ตะปูหัวกลมตอกลงตามรูที่เจาะไว้ แล้วพับปลายตะปูทั้งสอง ยึดติดให้แน่น เพื่อให้พัสานมีความคงทนและสวยงาม ใช้น้ำมันชักเงาทำเคลือบพัสทั้งด้านหน้าและด้านหลังของตัวพัสก็ได้พัสานที่มีความสวยงามตามต้องการ